

MAGYAR SZÜLŐK IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓRÓL VALLOTT NÉZETEI

SZABÓ L. DÁVID^{a,*} – HORVÁTH KINGA^b

^aSelye János Egyetem Tanárképző Kar, Történelemdidaktika Doktori Iskola, Komárno, Szlovákia

^bSelye János Egyetem Tanárképző Kar, Óvó- és Tanítóképző Tanszék, Komárno, Szlovákia

Beérkezett: 2024. február 5., elfogadva: 2024. június 23.

Leary interperszonális modellje (*Interpersonal Circumplex*) alapján Wubbels dolgozta ki az interperszonális viselkedés modelljét, melyet a QTI (*Questionnaire on Teacher Interaction*) kérdőív segítségével tudunk mérni. Jelen kutatásunkban 431 szülő vett részt. Felmérésünkben arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a szülők milyen véleménnyel vannak az ideális tanári interperszonális viselkedésről. A szülők szerint az ideális tanári interperszonális viselkedés fő jellemzői közé tartozik az irányító, határozott, segítőkész és megértő attitűd; míg azt kevésbé jellemzi a kétkedő és elégedetlen attitűd. A szigorúság és az engedékenység tekintetében megoszlanak a vélemények.

Kulcsszavak: tanári interakció, interperszonális viselkedés, QTI kérdőív, szülők nézetei

HUNGARIAN PARENTS' OPINIONS ON IDEAL TEACHER INTERACTION

Based on Leary's interpersonal model (*Interpersonal Circumplex*), Wubbels elaborated the scheme of interpersonal behaviour that was completed by questionnaires (*Questionnaire on Teacher Interaction, QTI*). Our research involved 431 Hungarian parents. The aim of our present research was to determine the parents' opinions on the ideal teachers' interaction style. According to the parents, the main characteristics of the ideal teacher's interpersonal behaviour include a controlling, decisive, helpful and understanding attitude, while it is less characterized by a doubtful and dissatisfied attitude. Opinions differ on strictness and leniency.

Keywords: teacher interaction, interpersonal behaviour, QTI query, parents' opinions

Bevezetés

A pszichológia, a kommunikációelmélet és a szociológia egyaránt nélkülözhetetlen formájának tartja az interakciót az egyének közötti kapcsolat szempontjából. Buda (1986) szerint az oktatás folyamata az egyének közötti kölcsönhatások láncolataként értelmezhető, melyek megvalósulhatnak tanár–diák és diák–diák szinten is. A Watzlawick-féle kommunikáció elméletét (Watzlawick–Beavin–Jackson 1967) és a Leary-féle interperszonális viselkedésmódot (Leary 1957, 2004) felhasználva saját modellt hozott létre Weubbels, Créton és Hoormayers (1987),

* Levelező szerző: Szabó L. Dávid, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Történelemdidaktika Doktori Iskola, 94501 Komárno, Szlovákia. Bratislavská cesta 3322. E-mail: szabold@yahoo.fr

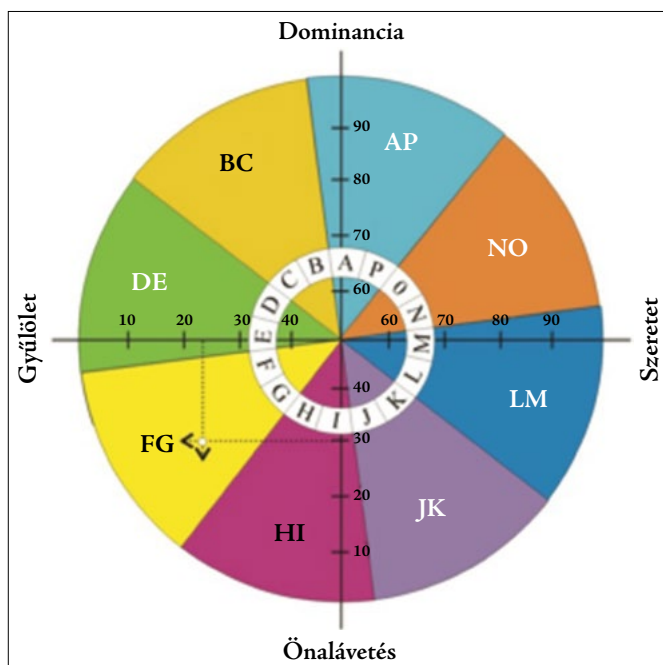
mely modellhez saját mérőeszközt is kifejlesztett (*Questionnaire on Teacher Interaction, QTI*), amely által képesek vagyunk mérni és leírni a pedagógus interakciós viselkedését. A QTI mérőeszköz 48 ítemes magyar nyelvű változatát Horváth és Tóth (2019) készítette el. Jelen kutatásunk célja a kutatásban részt vevő 431 magyar szülő ideális tanári interakcióról alkotott véleményének feltérképezése és a háttérváltozók szerinti eltérések detektálása a 48 ítemes magyar nyelvű QTI kérdőív segítségével.

Elméleti áttekintés

A 2000-es évektől kezdve egyre nagyobb fókusz helyeződik az olyan mérőeszközök kidolgozására és megjelenésére, amelyek révén a tanulók képesek értékelni tanárukat (Goh–Fraser 1998; Koul–Fisher 2005; Wubbels et al. 2006; Passini–Molinari–Speltini 2015). Az osztálytermi interakció kétirányú, interperszonális kommunikációként értelmezhető, amely kivált kognitív és/vagy érzelmi hatásokat, valamint befolyásolja a felek viselkedését és cselekedeteit (Amidon–Hough 1967; Dunkin–Biddle 1974; Mehan 1979). Az osztálytermi kommunikációt illetően háromféle irányzatról beszélhetünk (Tóth–Horváth 2022).

Az első a behaviorista elmélet, amely a beszédesemények kategorizálására, valamint a gyakoriságuk megállapítására törekszik. Ez a társas érintkezés funkcióinak kódolásában és az osztálytermi interakciók elemzésében nyilvánul meg (Erickson 2006; Flanders 1977).

A második az intuitív és minőségi szemléletű, értelmező irányzat, amely mögött a szociológiai és az etnográfiai szemléletmódot alkalmazó kutatások állnak. A szociológiai szemléletű irányzat a sajátos beszéd-viselkedési mintázatokat vizsgálja, mely megállapította, hogy a tanár–diák interakciók, valamint a pedagógusnak az osztállyal kialakított kapcsolata elengedhetetlen egy optimális pedagógusi szerepkörhöz (Jordan–Henderson 1995; Erickson 2006). Ezzel szemben az etnográfiai

1. ábra: A Leary-féle személyiségmodell 16 interperszonális viselkedésváltozója. Forrás: Tóth–Horváth 2022: 60

szemléletmódot alkalmazó kutatások az osztályteremben megvalósuló beszélgetések mennyiségi elemzésével foglalkoznak (Greeno 2006; Jordan–Henderson 1995), és ebből adódóan a tanulás mint szociális rendszer elsődlegességét hangsúlyozzák (Erickson 2006).

A harmadik a személyiségelméleteken alapuló irányzat, amely során a megfigyelés fókusza már nemcsak egy adott tanóra korlátozódik, hanem olyan viselkedésbeli megnyilvánulásokat, valamint jellem- és személyiségvonásokat is felölel, amelyek képesek kifejezni egy pedagógus pedagógiai szituációkban tanúsított, általánosítható interakcióját.

Ezen elméletek közül kiemelkedik a Wubbels, Créton és Hoomayers (1985) által kidolgozott tanár interperszonális viselkedésének modellje (IPC-T), ami a Leary-féle (1957) circumplex modell oktatási kontextusba való adaptálása révén jött létre (Leary–Harvey 1956; Tóth–Horváth 2022). A Leary-féle szociális-interperszonális személyiségelmélet Karen Horney és Harry Stack Sullivan interperszonális elméletén alapszik. A Leary-féle személyiségmodell 16 interperszonális viselkedésváltozót ábrázol két dimenzió mentén cirkuláris kontinuumként, ahol az egyes viselkedéstípusokat 8 kategóriában értelmezhetjük (1. ábra).

A függőleges tengelyt az A–I, míg a vízszintes tengelyt az E–M viselkedésváltozó határozza meg. A Leary-féle interperszonális circumplex modell 8 kategóriája, oktatása a következőképpen alakul: AP: vezető – autokratikus, BC: versengő – nárcisztikus, DE: agresszív – szadista, FG: lázadó – bizalmatlan (gyanakvó), HI: önálvető – mazochisztikus, JK: könnyen irányítható (engedelmes) – függő, LM: együttműködő – túlzottan konvencionális, NO: felelősségteljes – hipernormális. Leary ezen elméletéhez diagnosztikus eljárásokat is alkotott, ezért az egyes oktatásokhoz pontszámokat is lehet rendelni, figyelembevéve az intenzitásmutatókat (Leary 1957). Leary circumplex modelljének (IPC, Leary 1957) oktatási kontextusba való adaptálása révén, valamint a Watzlawick-féle (Watzlawick–Beavin–Jackson 1967) rendszerszemléletű kommunikációs modell révén jött létre az MITB (Model for Interactional Teacher Behaviour) modell (Wubbels–Créton–Hoomayers 1985).

1. táblázat: A változók értelmezése a QTI magyar változatában

A változó magyar megnevezése	A változó részletesebb ismertetése
Irányítói szerep, határozottság (DC)	Figyelmeztet, mi fog történni; vezet; szervez; utasít; feladatokat jelöl ki; javaslatokat tesz a megoldásokra; magyaráz; felkelti a figyelmet
Segítőkézség, barátságosság (CD)	Segít; érdeklődést mutat; bekapcsolódik a folyamatokba; barátságosan, illedelmesen viselkedik; van humorérzéke
Megértőség, türelmesség (CS)	Figyelmesen hallgat; empatikusan viselkedik; bizalmat és megértést sugároz; elnéző; ösztönzi a konfliktusok megoldását; türelmes; nyitott
Engedékenység, lágyszívűség (SC)	Teret ad az önálló munkára; vár, amíg az osztály lenyugszik; felelősségvállalással együtt szabadságot is ad; a tanulók javaslatait figyelembe veszi
Bizonytalanság, határozatlanság (SO)	Nem avatkozik bele a dolgok menetébe; háttérbe szorul; elnézést kér; kívárra, hogyan fognak alakulni a dolgok; beismeri, hogy a hiba őbenne van
Elégedetlenség, kétkedés (OS)	Kívárra, amíg az osztály elcsendesül; mérlegel, nyugalmat követel; kifejezi elégedetlenségét; tekintete haragos, morcos; mindig kérdez; kritizál
Mérges, indulatosság (OD)	Gyakran mérges, indulatos; szeret tiltani, a hibákra figyelmeztetni; szidalmaz; büntet
Szigorúság, erélyesség (DO)	A tanulókat ellenőrzi, szigorúan vizsgálta, értékeli őket; megköveteli a csendet; az osztályt fegyelmezi; a szabályok és előírások betartását megköveteli

Forrás: Fraser, Aldridge és Soerjaningsih (2010) nyomán Horváth–Tóth 2019: 13

Wubbels és munkatársai (Wubbels–Créton–Hooymayers 1987) az interperszonális kommunikációnak azt az általános modelljét alkalmazta, amelyet Leary is (1957) alkalmazott munkájának kiindulópontjaként, melynek segítségével leírhatóvá vált a tanárok tevékenysége a tanulóik megítélése alapján (Tóth–Horváth 2022). Wubbels és munkatársai (1987) is megadták az interperszonális viselkedés 8 személyiségváltozóját (1. táblázat).

A tanulás-tanítás folyamata a folyamatban részt vevő személyek közötti interakciók láncolata, mely interakcióknak a többsége a tanár és a tanulók között zajlik, ugyanakkor nem elhanyagolható a tanulók közötti kölcsönhatás kérdése sem. Nikitscher szerint (2015) a pedagógus egyre erősebben függ a „piaci” viszonyoktól, illetve a különböző iskolahasználói csoportok elvárásaitól, amely alatt nemcsak a diákokat és a fenntartót kell értenünk, hanem a szülőket is.

A kutatás célja, kérdései és a vizsgált minta

Jelen kutatásunk keretén belül szeretnénk feltérképezni és jellemezni az ideális tanári interakciót a szülők szemszögéből, majd a kapott eredményeket összevetni a Kárpát-medencei pedagógushallgatók véleményével. Ehhez a Fisher és munkatársai (1995) által bevezetett 48 elemből álló QTI lekérdezés magyar fordítását (Tóth–Horváth 2022) online változatban alkalmaztuk. Az eredeti lekérdezés 0–4 skálát használ, majd 1–5 skálává alakítja át. Mi alaptól az 1–5 skálával dolgoztunk. A kutatás Magyarországon online formában valósult meg. A kutatásban részt vevő szülők függetlenek egymástól, mivel a mintavétel egész Magyarországról történt, területi szűkítés nélkül. A kutatás eredményeit az SPSS statisztikai program segítségével dolgoztuk fel. A kutatásban összesen 431 felnőtt vett részt. A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- (K1) Mi a szülők véleménye az ideális tanári interakcióról?
- (K2) Van-e szignifikáns eltérés az egyes QTI változók között a 6 vizsgált háttérváltozó (nem, kor, végzettség, lakóhely típusa, gyermekek száma, gyermekét egyedül nevelő szülő) tekintetében?

A mintában szereplő szülők demográfiai adatait a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A mintában szereplő szülő demográfiai adatai

Háttérváltozók		%	N (fő)
Nem	férfi	40,4	174
	nő	59,6	257
Kor	20–30 éves	5,1	22
	31–40 éves	21,8	94
	41–50 éves	27,4	118
	51–60 éves	42,0	181
	60 év feletti	3,7	16
Iskolai végzettség	általános iskola	5,6	24
	szakiskola	17,6	76
	érettségi	44,1	190
	felsőfokú végzettség	27,1	117
	PhD	5,6	24

2. táblázat: (folyt.)

Háttérváltozók		%	N (fő)
Lakóhely típusa	főváros	4,4	19
	város	49,9	215
	község/falu	44,3	191
	farm/tanya	1,4	6
Gyermekek száma	egy	63,3	273
	kettő	26,2	113
	három	8,1	35
	négy vagy több	2,3	10
Gyermekeit egyedül neveli	igen	37,1	160
	nem	62,9	271
Összesen		100%	431

Forrás: Saját táblázat

A kutatás eredményei

Tanulmányunk e fejezetében ismertetjük a 431 szülő vonatkozásában kapott QTI változók leíró statisztikai mutatóit és bemutatjuk kapcsolatrendszerüket. A 48 elemből álló kérdőívben mind a nyolc oktáns hat elemet tartalmaz, amelyek a kérdőívben keverednek. Az alany nem tudja, hogy melyik elem melyik interperszonális tanári viselkedés oktánsához tartozik. A szülők a kérdőív kitöltésénél 5 fokozatú Likert-skála segítségével adhatták meg válaszaikat. A legkisebb megadható érték a Likert-skálán 1, míg a legnagyobb 5 volt: az 1 azt jelenti, hogy az adott tulajdonság nem része az ideális interperszonális viselkedésnek, míg az 5 azt jelenti, hogy erős tulajdonság. A 3. táblázat az egyes oktánsok megbízhatósági értékeit mutatja be.

3. táblázat: A Wubbels-féle QTI mérőeszköz megbízhatósági mutatói jelen kutatásunkban

Angol rövidítés	A Wubbels-féle tanári interperszonális viselkedés kategóriái	Cronbach-alfa
ADM	dorgáló, figyelmeztető	0,802
DIS	elégedetlen, kétkedő	0,840
HFr	segítőkész, barátságos	0,892
LEA	irányító, határozott	0,872
SRE	engedékeny, lágy szívű	0,870
STR	szigorú, erőlyes	0,872
UNC	bizonytalan, határozatlan	0,726
UND	megértő, konszenzusra törekvő	0,916

Forrás: Saját táblázat

A 4. táblázat a teljes minta leíró statisztikai mutatóit ismerteti a tanári interperszonális viselkedés típusai szerint. A vizsgált mintában egyik tanári interperszonális viselkedési kategória sem normál eloszlású.

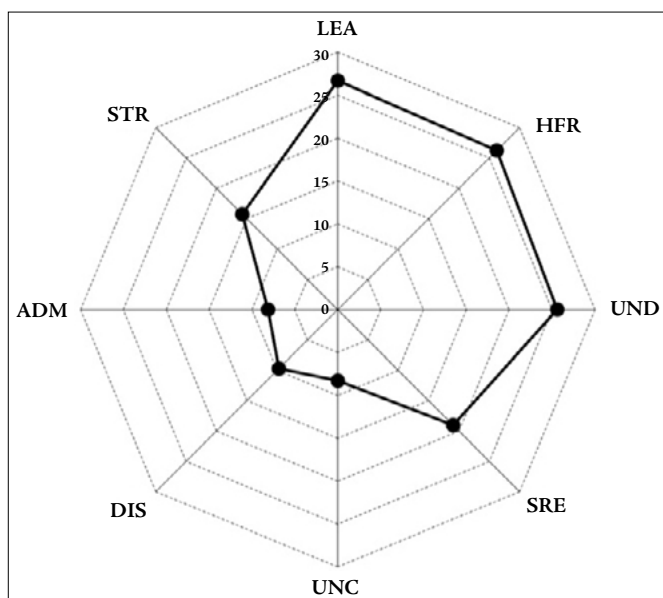
4. táblázat: A 8 oktáns leíró statisztikai mutatói

	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Átlag (M)	8,11	9,72	26,23	26,68	19,05	15,74	8,26	25,60
Szórás (SD)	2,045	3,302	4,414	3,791	4,277	4,257	2,093	4,493
95% konf. int. alsó érték	7,92	9,41	25,81	26,32	18,64	15,34	8,06	25,18
95% konf. int. felső érték	8,30	10,04	26,48	27,04	19,45	16,15	8,45	26,03
Normál eloszlás	nem	nem	nem	nem	nem	nem	nem	nem

Forrás: Saját táblázat

A 2. ábrán a circumplex diagramban ábrázoltuk az oktánsok átlagait. Ezek alapján megállapítható, hogy a kérdőívet kitöltő szülők véleménye szerint az ideális tanári interakciókat az irányító-határozott, a segítőkész-barátságos és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd magas értéke, míg a dorgáló-figyelmeztető, a bizonytalan-határozatlan és az elégedetlen-kérkedő attitűd alacsony értéke jellemzi. Egyedül a szigorúság (STR) és az engedékenység (SRE) dimenzióban beszélhetünk megoszló vélekedésről az ideális tanári interakciót illetően.

A QTI változókat a következő háttérváltozók szempontjából is megvizsgáltuk: *nem*, *kor*, *végzettség*, *lakóhely típusa*, *gyermekek száma*, *gyermekét egyedül nevelő szülő*. Az 5. táblázatban megadtuk a háttérváltozók szerinti alminták átlagait, illetve szórásait. Megvizsgáltuk, hogy az egyes háttérvál-

2. ábra: A QTI változók a circumplex diagramban. Forrás: Saját ábra

tozók mentén van-e szignifikáns különbség az alminták között. Az átlagok összehasonlításához a Mann–Whitney- és a Kruskal–Wallis-vizsgálatot alkalmaztuk.

5. táblázat: A QTI oktánsok háttérváltozók szerinti átlagai, szórásai

Háttérváltozók		ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Nem	Férfi M	8,9	9,8	25,5	28,1	19,1	15,6	8,3	23,3
	Férfi SD	2,76	3,28	4,03	0,88	4,38	4,30	1,92	3,87
	Nő M	7,6	9,7	26,7	25,7	19,0	15,8	8,2	27,2
	Nő SD	1,07	3,32	4,59	4,61	4,22	4,23	2,20	4,22
Kor	20–30 M	7,6	7,4	19,1	23,8	13,4	13,7	8,1	21,0
	20–30 SD	2,81	2,98	2,20	5,27	4,17	4,15	1,57	4,62
	31–40 M	7,8	8,1	20,4	23,5	16,0	16,0	8,2	21,4
	31–40 SD	1,94	2,95	3,24	5,57	5,67	4,22	2,05	3,53
	41–50 M	8,0	12,4	28,4	27,3	20,1	16,0	8,1	27,1
	41–50 SD	1,91	2,91	2,73	2,45	2,82	4,25	2,00	3,63
	51–60 M	8,3	9,3	28,4	28,2	20,4	15,7	8,4	27,1
	51–60 SD	2,07	2,67	1,58	1,38	2,74	4,29	2,25	3,74
	60 felett M	8,7	7,9	30,0	27,3	20,9	15,6	8,3	28,9
	60 felett SD	1,85	2,87	0,00	1,81	2,87	4,08	1,92	1,06
Iskolai végzettség	általános iskola M	9,0	9,8	26,4	26,2	19,3	21,5	7,8	26,2
	általános iskola SD	2,42	3,40	4,77	4,36	4,68	1,25	1,57	4,49
	szakiskola M	8,6	10,4	26,5	26,8	19,8	20,8	8,4	26,0
	szakiskola SD	2,20	3,38	4,30	3,58	3,64	1,80	2,19	4,36
	érettségi M	7,8	9,6	25,2	25,8	18,0	14,7	8,4	24,2
	érettségi SD	1,95	3,62	4,99	4,54	4,75	3,70	2,15	4,86
	felsőfokú v. M	8,2	9,6	27,3	28,0	20,1	13,9	8,2	27,2
	felsőfokú v. SD	1,93	2,58	3,24	2,00	3,68	2,98	2,04	3,32
	PhD M	7,8	8,9	28,2	27,5	19,6	11,3	7,7	26,7
PhD SD	1,95	3,33	2,06	1,18	2,45	2,27	2,03	3,78	

5. táblázat: (folyt.)

Háttérváltozók	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Lakóhely típusa	főváros M	6,9	8,1	21,8	24,6	15,1	11,5	17,9
	főváros SD	1,20	3,22	4,69	5,36	4,26	2,97	0,23
	város M	8,4	9,1	24,5	25,7	17,7	15,8	23,1
	város SD	2,28	3,34	4,76	4,57	4,60	4,15	4,11
	község / falu M	7,9	10,5	28,5	27,9	20,8	16,0	29,0
	község / falu SD	1,73	3,08	2,32	1,69	2,91	4,22	2,21
	farm/tanya M	8,3	12,3	29,8	29,5	24,2	21,3	8,5
	farm/tanya SD	2,94	0,82	0,41	0,84	2,04	1,63	1,38
Gyermekek száma	egy gyermek M	7,4	9,5	26,2	26,1	18,9	15,4	8,2
	egy gyermek SD	1,12	3,58	4,82	4,13	4,63	4,19	2,08
	két gyermek M	8,0	10,3	26,7	28,0	19,5	16,5	8,1
	két gyermek SD	0,99	2,49	3,25	2,58	2,93	4,29	2,01
	három gyermek M	12,0	9,4	24,7	26,9	18,7	16,1	8,8
	három gyermek SD	2,55	3,13	4,47	3,74	5,22	4,46	2,39
	négy vagy több M	14,8	11,3	25,9	28,3	19,5	15,2	8,6
	négy vagy több SD	1,62	3,09	3,48	0,95	3,41	4,64	2,27
Egyedül n.	egyedül nevel M	8,2	10,9	27,4	29,3	21,3	15,5	8,3
	egyedül nevel SD	2,05	2,17	2,96	0,46	3,63	4,18	2,16
	nem egyedül n. M	8,0	9,0	25,5	25,1	17,7	15,4	8,2
	nem egyedül n. SD	2,04	3,64	4,95	4,04	4,10	4,30	2,06

Forrás: Saját táblázat

A 6. táblázatban megadtuk a Mann–Whitney- és a Kruskal–Wallis-vizsgálat eredményeit (Asymp. Sig.).

6. táblázat: A Mann–Whitney- és a Kruskal–Wallis-vizsgálat eredményei az oktánsok tekintetében

Háttérváltozó	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Nem*	<0,001	0,949	<0,001	<0,001	0,821	0,516	0,097	<0,001
Kor**	0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,182	0,677	<0,001
Iskolai végzettség**	0,001	0,074	0,002	0,001	0,004	<0,001	0,252	<0,001

6. táblázat: (folyt.)

Háttérváltozó	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Lakóhely típusa**	0,005	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	0,161	<0,001
Gyermekek száma**	<0,001	0,478	0,013	<0,001	0,046	0,164	0,326	<0,001
Egyedül nevel-e a szülő*	0,300	<0,001	<0,001	<0,001	0,332	0,841	<0,001	0,007

Megjegyzés: * Mann–Whitney U. Asymp. Sig. ** Kruskal–Wallis H. Asymp. Sig.

Forrás: Saját táblázat

A Mann–Whitney-próbák alapján nemek tekintetében és az egyedül nevelés kérdésében is szignifikáns eltéréseket találtunk az alábbiak szerint (6. táblázat):

- nemek tekintetében: **ADM** (a férfi szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább dorgáló-figyelmeztető, mint a női szülők szerint); **HFR** (a női szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább segítőkész-barátságos, mint a férfi szülők szerint); **LEA** (a férfi szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább irányítóbb-határozottabb, mint a női szülők szerint); **UND** (a női szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább megértőbb-konszenzusra törekvőbb, mint a férfi szülők szerint)
- egyedül nevelés tekintetében: a gyermeküket egyedül nevelő szülők szerint az ideális pedagógusokra sokkal inkább jellemző az elégedetlen-kétkedő és bizonytalan-határozatlan attitűd, mint a gyermeküket nem egyedül nevelő szülők szerint. Az eredménynek ellentmondani látszik, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szerint szintén az ideális pedagógusra inkább jellemző a segítőkész-barátságos; irányító-határozott és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd, mivel a határozatlan és a határozott attitűd egymásnak ellentétjei.

A szülők végzettségének és lakóhelytípusainak tekintetében több dimenzióban is szignifikáns eltéréseket találtunk (6. táblázat). A szülők végzettségének legalacsonyabb és legmagasabb átlagát a QTI oktánsok tekintetében a 7. táblázatban foglaltuk össze. A legmagasabb átlagot három dimenzió esetében (segítőkész-barátságos, irányító-határozott, megértő-konszenzusra törekvő) is a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők körében kaptuk. A dorgáló-figyelmeztető (AMD), illetve a szigorú-erélyes tanári attitűd az általános iskolai végzettséggel rendelkező szülők szerint a legideálisabb. A szigorú-erélyes (STR), valamint a bizonytalan-határozatlan (UNC) tanári attitűd a doktori fokozattal (PhD) rendelkező szülők szerint a legkevésbé ideális.

7. táblázat: A legmagasabb és a legalacsonyabb átlagok a QTI oktánsokban a szülők iskolai végzettségének tekintetében

	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Általános iskola	***					***		
Szakiskola		***					***	
Érettségi	*		*	*	*			*
Felsőfokú végzettség				***	***			***
PhD		*	***			*	*	

Megjegyzés: * a legalacsonyabb átlag; *** a legmagasabb átlag a kérdőívet kitöltő szülők végzettségének tekintetében

Forrás: Saját táblázat

A szülők lakhelytípusa szerinti legalacsonyabb és legmagasabb átlagát a QTI oktánsok tekintetében a 8. táblázatban foglaltuk össze. A legalacsonyabb átlagot mind a 8 oktáns esetében a fővárosban lakó szülők körében kaptuk, míg a legmagasabb átlagot a dorgáló-figyelmeztető attitűd kivételével mind a 7 esetben a községnél kisebb településtípuson lakó (farm / tanya) szülők körében kaptuk. Az, hogy az átlagértékek valamennyi oktáns esetében a fővárosi válaszadók körében a legalacsonyabbak, és – az ADM-et kivéve – a tanyákon a legmagasabbak, elképzelhető, hogy az átlagok nem annyira a településméret, hanem például az eltérő iskolázottsági jellemzők, az eltérő korösszetétel vagy éppen ezek együttes hatása miatt jelennek meg az adatokban.

8. táblázat: A legmagasabb és a legalacsonyabb átlagok a QTI oktánsokban a szülők lakóhelytípusának tekintetében

	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Főváros	*	*	*	*	*	*	*	*
Város	***							
Község/falu								
Farm/tanya		***	***	***	***	***	***	***

Megjegyzés: *a legalacsonyabb átlag; *** a legmagasabb átlag a kérdőívet kitöltő szülők lakhelyének típusa szerint.

Forrás: Saját táblázat

Mivel a farm/tanya lakhely szerinti szülők száma összesen 6, ezért a válaszokat a következő két kategóriába soroltuk: 1) nagytelepülés, melybe a főváros és a város, illetve 2) kistelepülés, melybe a község/falu és a farm/tanya szerinti típusok tartoznak. Ebben az esetben az átlagokat és a szórásokat a 9. táblázatban közöljük.

9. táblázat: A QTI oktánsok nagytelepülés/kistelepülés szerinti átlagai, szórásai

Háttérváltozók		ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Lakóhely típusa	nagytelepülés M	8,20	9,00	24,3	25,6	17,5	15,4	8,30	22,7
	nagytelepülés SD	2,25	3,34	4,80	4,63	4,62	4,23	2,02	4,18
	kistelepülés M	8,00	10,6	28,6	28,0	20,9	16,1	8,20	29,1
	kistelepülés SD	1,77	3,05	2,29	1,69	2,94	4,27	2,18	1,10

Forrás: Saját táblázat

Az új csoportosítás szerinti legmagasabb és legalacsonyabb átlagokat a QTI oktánsokban a szülők lakóhelytípusának tekintetében a 10. táblázatban közöljük.

10. táblázat: A legmagasabb és a legalacsonyabb átlagok a QTI oktánsokban a szülők lakóhelytípusának új kategorizálása tekintetében

	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Nagytelepülés	***	*	*	*	*	*	***	*
Kistelepülés	*	***	***	***	***	***	*	***

Megjegyzés: *a legalacsonyabb átlag; *** a legmagasabb átlag a kérdőívet kitöltő szülők lakhelyének típusa szerint.

Forrás: Saját táblázat

A szülők korának tekintetében korrelációvizsgálatot is végeztünk. Mivel az oktánsok nem normál eloszlásúak, ezért a Spearman-korrelációval dolgoztunk (11. táblázat). A vizsgált mintában közepes pozitív kapcsolatot találtunk a szülők kora és két oktáns között. A Spearman-korreláció szerint a szülők kora korrelál a segítőkész-barátságos oktánssal mégpedig úgy, hogy a szülők kora egyenesen arányos a segítőkész-barátságos attitűd preferálásával. Szintén közepes pozitív kapcsolatot találtunk a szülők kora és a megértő-konszenzusra törekvő oktáns között, mégpedig úgy, hogy minél magasabb a szülők kora, annál inkább az ideális pedagógus attitűdjei közé tartozik véleményük szerint a megértés-konszenzusra törekvés.

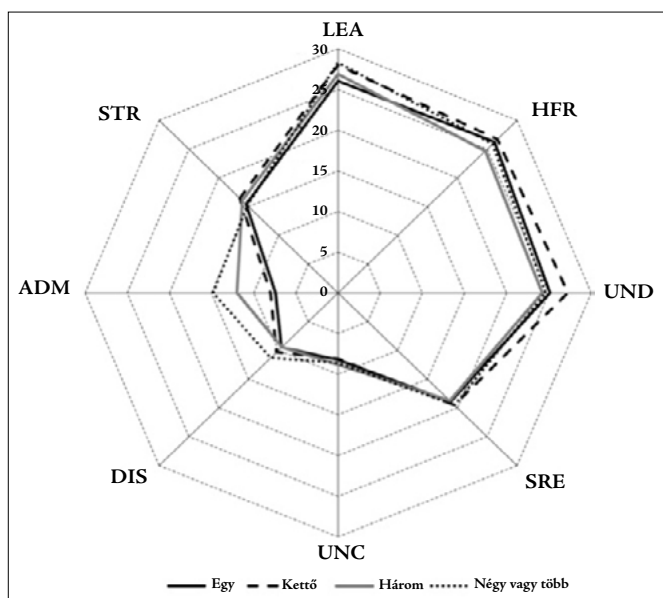
11. táblázat: A Spearman-korreláció eredményei a QTI oktánsokon

ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
0,187	-0,027	0,654	0,314	0,289	0,013	0,053	0,483

Forrás: Saját táblázat

A szülők gyermekeinek száma szerinti átlagokat a QTI oktánsok tekintetében a 3. ábrán szemléltetjük. A gyermekek számának tekintetében a 8 oktáns közül 5-ben szignifikáns eltérést találtunk (Kruskal–Wallis H.). A négy- vagy többgyermekes szülők sokkal inkább találják az ideális tanári interakciót dorgálónak-figyelmeztetőnek, mint a kevesebb gyermekkel rendelkező szülők. A gyermekek száma egyenesen arányos a dorgáló-figyelmeztető ideális tanári attitűd előfordulásával, tehát a vizsgált mintában a szülők válaszai alapján a gyermekek számának növekedésével egyre ideálisabbá válik a dorgáló-figyelmeztető attitűd. Az egygyermekes szülők szerint a legkevésbé tartozik ez az attitűd az ideális tanár interperszonális viselkedéséhez.

Mivel a háromgyermekes szülők száma 35, és a négy- vagy többgyermekes szülők száma 10, ezért a gyermekek számának esetében is új kategóriákat hoztunk létre a következők szerint: 1) egygyer-

3. ábra: Szignifikáns eltérések (5 oktáns a 8-ból) a gyermekek száma háttérváltozó tekintetében. Forrás: Saját ábra

mekes szülők ($N = 273$), illetve 2) egynél több gyermekes szülők ($N = 158$). Ebben az esetben az átlagokat és a szórásokat a 12. táblázatban közöljük.

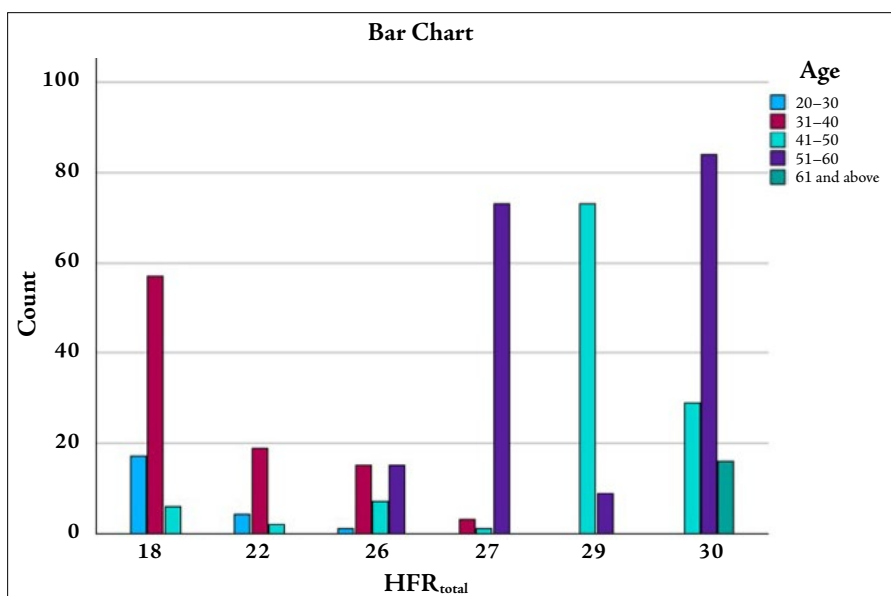
12. táblázat: A QTI oktánsok egygyermekes/többgyermekes szülők szerinti átlagai, szórásai

Háttérváltozók		ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Gyermekek száma	egy gyermek M	7,4	9,5	26,2	26,1	18,9	15,4	8,2	25,1
	egy gyermek SD	1,12	3,58	4,82	4,13	4,63	4,19	2,08	4,76
	egynél több gyermek M	9,3	10,2	26,2	27,8	19,3	16,3	8,3	26,4
	egynél több gyermek SD	2,64	2,71	3,63	2,84	3,57	4,33	2,12	3,87

Forrás: Saját táblázat

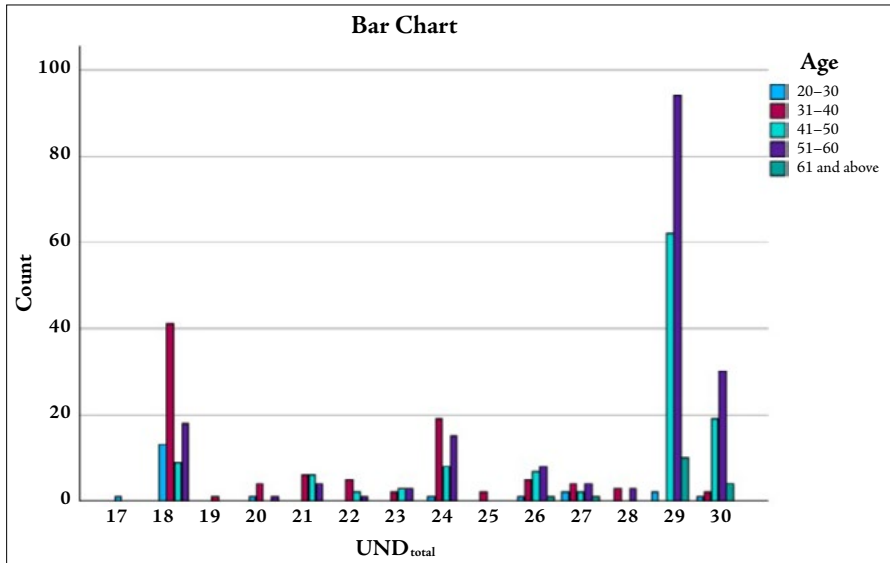
A gyermekek számát illetően alkotott új kategorizálást követően elvégeztük a Mann–Whitney U-próbát, és a 8 oktáns közül 5-ben szignifikáns eltérést találtunk (Asymp. Sig: ADM: <0,001; HFR = 0,04; LEA <0,001; SRE = 0,009; STR = 0,047).

A 4. ábrán látható a segítőkész-barátságos oktánsra adott válaszok mennyiségi előfordulása a szülők korának tekintetében. A legalacsonyabb pontszámot a 31–40 és 20–30 év közötti szülők adták, míg a legmagasabb pontszámoknál az 51–60 éves szülők válaszaik dominálnak. Nem véletlen tehát, hogy közepesen pozitív korrelációt találtunk a szülők kora és a segítőkész-barátságos attitűd között (Spearman-korreláció: Correlation Coefficient = 0,654). Itt is egyenesen arányos a szülők kora és a segítőkész-barátságos ideális tanári interperszonális viselkedés, tehát a vizsgált mintában a szülők válaszaik alapján a szülők korának növekedésével egyre ideálisabbá válik a segítőkész-barátságos attitűd. A 31–40 év közötti szülők válaszaik alapján a legkevésbé tartozik ez az attitűd az ideális tanár interperszonális viselkedéséhez.

4. ábra: A segítőkész-barátságos ideális tanári attitűd előfordulása a szülők korának tekintetében. Forrás: Saját ábra

Az 5. ábrán látható a megértő-konszenzusra törekvő oktánsra adott válaszok mennyiségi előfordulása a szülők korának tekintetében. A legalacsonyabb pontszámot a 20–30 év közötti szülők adták, míg a legmagasabb pontszámoknál a 60 évnél idősebb szülők válaszaik dominálnak. Nem véletlen tehát, hogy közepesen pozitív korrelációt találtunk a szülők kora és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd között (Spearman-korreláció: Correlation Coefficient = 0,483). Itt is egyenesen arányos a szülők kora és a megértő-konszenzusra törekvő ideális tanári interperszonális viselkedés, tehát a vizsgált mintában a szülők válaszaik alapján a szülők korának növekedésével egyre ideálisabbá válik a megértő-konszenzusra törekvő attitűd. A 20–30 év közötti szülők válaszaik alapján a legkevésbé tartozik ez az attitűd az ideális tanár interperszonális viselkedéséhez, míg az 51–60 év közötti szülők válaszaik alapján tartozik a leginkább ez az attitűd az ideális tanár interperszonális viselkedéséhez.

5. ábra: A megértő-konszenzusra törekvő ideális tanári attitűd előfordulása a szülők korának tekintetében.

Forrás: Saját ábra

Megvizsgáltuk a többi háttérváltozó esetén is a korrelációs kapcsolatokat az oktánsokkal, melynek eredményeit a 13. táblázatban közöljük – csak azokat az adatokat tüntettük fel, ahol legalább közepes (0,2 feletti) pozitív vagy negatív korrelációt találtunk.

13. táblázat: Korrelációs kapcsolatok a háttérváltozók és az oktánsok között

Háttérváltozók	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
Nem	–0,225		0,261	–0,236				0,503
Végzettség						–0,621		
Lakóhely típusa		0,247	0,515	0,228	0,370			0,771
Gyermekek száma	0,472			0,253				
Egyedül nevelés	0,300					0,333	0,841	

Forrás: Saját táblázat

A végzettség háttérváltozó tekintetében csak a szigorú-erélyes attitűddel találtunk összefüggést. Ez alapján megállapíthatjuk, hogy a vizsgált mintában a szülők válaszai alapján ellentétesen arányos a szigorú-erélyes ideális tanári interperszonális viselkedés a szülők végzettségének fokával. Az általános iskolai végzettséggel rendelkező szülők szerint sokkal inkább a szigorú-erélyes attitűd jellemzi az ideális tanári interakciót, míg a doktori fokozattal (PhD) rendelkező szülők szerint kevésbé. Az átlagok alapján látható (5. táblázat), hogy minél alacsonyabb a szülők végzettsége, annál inkább a szigorú-erélyes tanári attitűdöt részesítik előnyben.

Két esetben találtunk erős pozitív korrelációt. Az egyik ilyen eset a szülők lakóhelytípusa és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd között van (Spearman-korreláció: Correlation Coefficient = 0,771). A szülők válaszai alapján egyenes arányosság van a lakóhelytípus nagyságának csökkenése és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd előnyben részesítése között. A fővárosban lakó szülők megítélése szerint az ideális tanár interperszonális viselkedését kevésbé jellemzi a megértés-konszenzusra törekvés, mint a városban, községben/falun vagy farmon/tanyán lakó szülők szerint.

A másik ilyen eset az egyedül nevelés és a bizonytalan-határozatlan attitűd között van (Spearman-korreláció: Correlation Coefficient = 0,841). A gyermeküket egyedül nevelő szülők válaszai alapján az ideális tanári attitűdre sokkal inkább jellemző a bizonytalan-határozatlan attitűd, mint a gyermeküket nem egyedül nevelő szülők válaszai alapján.

A kutatási kérdések megválaszolása

Jelen tanulmányunkban két kutatási kérdésre kerestük a választ. Az első kutatási kérdés (K1) a következő volt: *Mi a szülők véleménye az ideális tanári interakcióról?* A 2. ábrán szemléltettük a szülők által adott válaszok átlagait a nyolc oktáns tekintetében. Ezek alapján elmondható, hogy a szülők válaszai alapján a vizsgált mintában az ideális tanári interakciókat az irányító-határozott, a segítőkész-barátságos és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd magas értéke, míg a dorgáló-figyelmeztető, a bizonytalan-határozatlan és az elégedetlen-kétkedő attitűd alacsony értéke jellemzi. A szigorúság (STR) és az engedékenységi (SRE) tekintetében megoszlanak a vélemények.

Az engedékeny-lágyszívű tanári interperszonális viselkedés leginkább az 51 évnél idősebb szülők és a kisebb településeken (község/falu, farm/tanya) lakó szülők szerint jellemzi az ideális tanári viselkedést, míg a 20–40 éves kor közötti szülők és a nagyobb településeken (főváros, város) lakó szülők szerint jellemzi legkevésbé az ideális tanári viselkedést.

A szigorú-erélyes tanári interperszonális viselkedés leginkább az alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők, valamint a nagyobb településeken (főváros, város) lakó szülők szerint jellemzi az ideális tanári interperszonális viselkedést, míg a magasabb végzettséggel rendelkező és a kisebb településeken (község/falu, farm/tanya) lakó szülők szerint jellemzi legkevésbé az ideális tanári viselkedést.

A második kutatási kérdés (K2) a következő volt: *Van-e szignifikáns eltérés az egyes QTI változók között a 6 vizsgált háttérváltozó (nem, kor, végzettség, lakóhely típusa, gyermekek száma, gyermekét egyedül nevelő szülő) tekintetében?* A 6. táblázatban szemléltettük a Mann–Whitney- és a Kruskal–Wallis-vizsgálat eredményeit, melyek segítségével a háttérváltozók szerinti szignifikáns eltéréseket láthatjuk.

A nemek tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk az ADM, HFR, LEA, UNC és UND oktánsokban. A férfi szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább dorgáló-figyelmeztető, irányítóbb-határozottabb, míg a női szülők szerint az ideális pedagógus sokkal inkább segítőkész-barátságos és megértőbb-konszenzusra törekvőbb.

A szülők korának tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk az ADM, DIS, HFR, LEA, SRE és UND oktánsokban. A korrelációvizsgálat szerint (11. táblázat) a szülők kora egyenesen

arányos a segítőkész-barátságos attitűd preferálásával, valamint a megértő-konszenzusra törekvő tanári attitűdjével.

A szülők végzettségének tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk az ADM, HFR, LEA, SRE, STR és UND oktánsokban. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők szerint az ideális tanári interperszonális viselkedést a segítőkész-barátságos, irányító-határozott, megértő-konszenzusra törekvő attitűd jellemzi, míg az általános iskolai végzettséggel rendelkező szülők szerint az ideális tanári viselkedést a dorgáló-figyelmeztető és a szigorú-erélyes attitűd jellemzi. A szigorú-erélyes (STR), valamint a bizonytalan-hátorozatlan (UNC) tanári attitűd a doktori fokozattal (PhD) rendelkező szülők szerint a legkevésbé ideális.

A lakóhelytípus szerinti háttérváltozók tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk az ADM, DIS, HFR, LEA, SRE, STR és UND oktánsokban. A dorgáló-figyelmeztető tanári attitűd leginkább a városban lakó szülők szerint ideális.

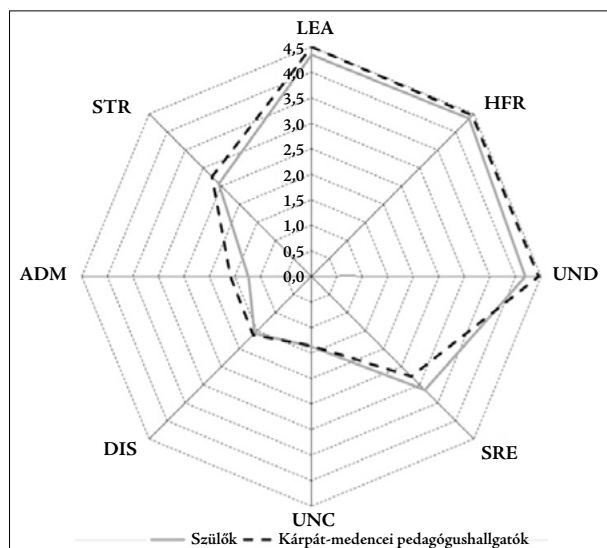
A gyermekek számának tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk az ADM, HFR, LEA, SRE és UND oktánsokban. A négy- vagy többgyermekes szülők sokkal inkább találják az ideális tanári interakciót dorgálónak-figyelmeztetőnek, mint a kevesebb gyermekkel rendelkező szülők. Az egygyermekes szülők szerint tartozik a legkevésbé a dorgáló attitűd az ideális tanár interperszonális viselkedéséhez.

Az egyedül nevelés tekintetében szignifikáns eltéréseket találtunk a DIS, HFR, LEA, UNC és UND oktánsokban. A gyermeküket egyedül nevelő szülők szerint az ideális pedagógusokra sokkal inkább jellemző az elégedetlen-kétkedő és a bizonytalan-határozatlan attitűd, mint a gyermeküket nem egyedül nevelő szülők szerint. Az eredménynek ellentmondani látszik, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülők szerint szintén az ideális pedagógusra inkább jellemző a segítőkész-barátságos, az irányító-határozott és a megértő-konszenzusra törekvő attitűd, mivel a határozatlan és a határozott attitűd egymásnak ellentétei.

Konklúzió, megvitatás

Jelen tanulmányunkban a szülők körében (431 fő) folytatott kutatásunk eredményeiről számoltunk be. A vizsgálatban 174 férfi és 257 nő vett részt. A kutatásunk elején feltett két kutatási kérdésre a vizsgálat során választ kaptunk. A vizsgálatunk során megtudtuk, hogy a szülők miként vélekednek az ideális tanári interperszonális viselkedésről. Az így kapott eredményeket összevetjük a Tóth és Horváth által végzett kutatás eredményeivel (2019, 2022), melyben a Kárpát-medencei pedagógushallgatók álláspontját mérték fel ugyanezen témában. Kutatásukban 336 fő vett részt (Selye János Egyetem: Komárom, Szlovákia: 146 fő; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola: Beregszász, Ukrajna: 45 fő; Partiumi Keresztény Egyetem: Nagyvárad, Románia: 128 fő; Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar: Szabadka, Szerbia: 17 fő). A 6. ábrán a circumplex diagramban ábrázoltuk a két vizsgálat oktánsainak átlagait. Mivel a Horváth és Tóth által végzett kutatásban (2019, 2022) az átlagokat a szerzők összértékek átlagának 6-tal osztott átlaga értelemben használják, ezért az összevetés érdekében a 14. táblázatban mi is az összértékek átlagának 6-tal osztott átlagát közöljük.

Az adatok összevetésénél mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy földrajzilag eltérő országok adatairól van szó, tehát a kulturális kontextus nem azonos, valamint, hogy a szülők ideális tanárról alkotott elképzelései valószínűleg sokkal inkább kötődnek egy adott ország társadalmi viszonyaihoz (feltételezhető az is, hogy a saját nevelési elveikkel is összhangban vannak), mint a pedagógushallgatóké, akiknek a nézetei – a pályára készülve – feltehetőleg sokkal inkább tudományos megalapozottságúak. Ezen korlátok ellenére is úgy gondoljuk, hogy az adatok összevetése hasznos információval szolgálhat számunkra.

6. ábra: Jelen kutatás eredményeinek összevetése a Tóth és Horváth által végzett kutatás (2019, 2022) eredményeivel. *Forrás:* Saját ábra

A két felmérés átlagai között a legmagasabb eltérést az ADM és az SRE oktánsoknál kaptuk. A magyar szülők megítélése szerint az ideális tanári interperszonális viselkedésre sokkal inkább jellemző a segítőkész-barátságos attitűd, és sokkal kevésbé jellemző a dorgáló-figyelmeztető attitűd. A két felmérés átlagai között a legkisebb eltérést az UNC és DIS oktánsoknál kaptuk. A szülők és a Kárpát-medencei pedagógusjelöltek nézete megegyezik a bizonytalan-határozatlan és az elégedetlen-kétérdő attitűd esetében. A két vizsgálat oktánsainak átlagait a 14. táblázatban közöljük.

14. táblázat: Jelen kutatás, valamint a Tóth és Horváth által végzett kutatás (2019, 2022) oktánsainak átlaga, illetve azok összevetése

	ADM	DIS	HFR	LEA	SRE	STR	UNC	UND
A szülők körében végzett kutatás átlagai	1,24	1,58	4,37	4,34	3,15	2,57	1,37	4,19
A Kárpát-medencei pedagógushallgatók körében végzett kutatás átlagai (Tóth–Horváth 2022)	1,59	1,62	4,46	4,50	2,77	2,76	1,36	4,45
Eltérés	–0,35	–0,04	–0,09	–0,16	0,38	–0,19	0,01	–0,26

Forrás: Tóth–Horváth (2022: 80) alapján saját táblázat

IRODALOM

- AMIDON, E. & HOUGH, J. B. (1967) *Interaction analysis: Theory, research, and application*. Reading, Addison Wesley.
- BUDA B. (1986) *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Budapest, Animula Kiadó.
- DUNKIN, M. & BIDDLE, B. (1974) *The study of teaching*. Holt, Rinehart & Winston.
- ERICKSON, F. (2006) Definition and analysis of data from videotape: Some research procedures and their rationales. In: J. J. GREEN, G. CAMILLI & P. B. ELMORE (eds) *Handbook of complementary methods in education research*. New York, Lawrence Erlbaum Associates. pp. 177–191.

- FISHER, D., FRASER, B. & CRESWELL, J. (1995). Using the „Questionnaire on Teacher Interaction” in the professional development of teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, Vol. 20. No. 1. pp. 8–18.
- FLANDERS, N. (1977) Interaction analysis and in-service training. In: A. MORRISON (ed.) *The social psychology of teaching*. Middlesex, Penguin Books. pp. 63–73.
- GOH, S. C. & FRASER, B. J. (1998) Teacher Interpersonal Behaviour, Classroom Environment and Student Outcomes in Primary Mathematics in Singapore. *Learning Environments Research*, Vol. 1. No. 2. pp. 199–229.
- GREENO, J. G. (2006) Theoretical and practical advances through research on learning. In: J. J. GREEN, G. CAMILLI & P. B. ELMORE (eds) *Handbook of complementary methods in education research*. New York, Lawrence Erlbaum Associates. pp. 795–822.
- HORVÁTH K. & TÓTH P. (2019) Kárpát-medencei pedagógushallgatók ideális tanári interakcióról alkotott nézetei. In: TÓTH P., HORVÁTH K., MAIOR E., BARTAL M. & DUCHON J. (eds) *Neveléstudományi kutatások a Kárpát-medencei oktatási térben*. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Budapest. pp. 7–32.
- JORDAN, B. & HENDERSON, A. (1995) Interaction analysis: Foundation and practice. *Journal of the Learning Sciences*, Vol. 4. No. 1. pp. 39–103.
- KOUL, R. B. & FISHER, D. L. (2005) Cultural background and students perceptions of science classroom learning environment and teacher interpersonal behaviour in Jammu, India. *Learning Environments Research*, Vol. 8. No. 2. pp. 195–211.
- LEARY, T. F. (1957) *Interpersonal Diagnosis of Personality: A Functional Theory and Methodology for Personality Evaluation*. Ronald Press, New York.
- LEARY, T. F. (2004): *Interpersonal Diagnosis of Personality: A Functional Theory and Methodology for Personality Evaluation*. Eugene, Wipf & Stock Pub. (Az első kiadás 1957-ben jelent meg a John Wiley & Sons-nál.)
- LEARY, T. F. & HARVEY, J. S. (1956) A methodology of measuring personality changes in psychotherapy. *Journal of Clinical Psychology*, Vol. 12. No. 2. pp. 123–132.
- MEHAN, H. (1979) *Learning lessons*. Cambridge (MA), Harvard University Press.
- NIKITSCHER P. (2015) A pedagógusok szerepe és lehetőségei az iskolai szocializáció folyamatában. In: P. NIKITSCHER (ed.) *Az iskola szocializációs szerepe és lehetőségei*. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. pp. 56–79.
- PASSINI, S., MOLINARI, L. & SPELTINI, G. (2015) A validation of the questionnaire on teacher interaction in Italian secondary school students: The effect of positive relations on motivation and academic achievement. *Social Psychology of Education*, Vol. 18. No. 3. pp. 547–559.
- TÓTH P. & HORVÁTH K. (2022) Pedagogue students’ opinions on ideal teacher interaction. *Információs Társadalom*, Vol. 22. No. 2. pp. 72–92.
- WATZLAWICK, P., BEAVIN, J. & JACKSON, D. (1967) *The pragmatics of human communication*. New York, Norton.
- WUBBELS, TH., BREKELMANS, M., DEN BROK, P. & VAN TARTWIJK, J. (2006) An interpersonal perspective on classroom management in secondary classrooms in the Netherlands. In: C. M. EVERTSON & C. S. WEINSTEIN (eds) *Handbook of classroom management: Research, practice and contemporary issues*. Erlbaum, Mahwah Lawrence. pp. 1161–1191.
- WUBBELS, TH., CRÉTON, H. A. & HOOMAYERS, H. P. (1985) Discipline problems of beginning teachers, interactional teacher behavior mapped out. *Chicago, Annual meeting of the American Educational Research Association*.
- WUBBELS, TH., CRÉTON, H. A. & HOOMAYERS, H. P. (1987) A School-based Teacher Induction Programme. *European Journal of Teacher Education*, Vol. 10. No. 1. pp. 81–94.

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)